

Рекомендована д. фармац. наук, проф. Б. Л. Парновським

УДК 614.28(477)

АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ АНАЛЬГЕТИКІВ В УКРАЇНІ (ЗА ДАНИМИ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ З КОНТРОЛЮ ЗА НАРКОТИКАМИ)

© **Н. О. Дацюк, Д. С. Волох, Н. В. Шолойко**

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

Резюме: забезпечення доступності наркотичних анальгетиків залишається актуальною проблемою для багатьох урядів країн, в тому числі і України. З метою об'єктивної оцінки споживання цієї групи препаратів в Україні та аналізу тенденцій було проаналізовано споживання морфіну в Україні згідно з даними Міжнародного Комітету з контролю за наркотиками. Отримані результати свідчать про відсутність тенденцій до зростання вживання наркотичних анальгетиків в медичній практиці, про вкрай недостатнє забезпечення даними препаратами населення країни та про обмежену фізичну доступність цих препаратів для пацієнтів.

Ключові слова: наркотичні анальгетики, споживання, морфін.

Вступ. Демографічні тенденції в охороні здоров'я викликають необхідність становлення якісної паліативної допомоги, однією з медичних складових якої є адекватне знеболення, що передбачає застосування опіоїдних анальгетиків (ОА) при помірному та сильному больовому синдромі [1, 2].

У результаті проведеної Міжнародним Комітетом з Контролю за Наркотиками (МККН) та ВООЗ у 1989 р. оцінки медичних потреб та рівня споживання опіатів у світі виявлено, що медичні потреби в опіатах задовольняються неповністю [3]. Близько 80 % населення світу не мають або мають недостатній доступ до лікування сильного болю [4].

Завдяки ряду заходів, проведених міжнародною спільнотою з 1989 по 2009 р., світове споживання наркотичних анальгетиків (НА), які застосовують для знеболення, значно зросло. Так, споживання морфіну в світі збільшилося у сім разів, ще більше зросло споживання фентанілу та оксикодону. При цьому залишаються значні відмінності у споживанні НА у країнах світу. Значних результатів досягли розвинуті країни, тоді як в інших регіонах дотепер спостерігають дефіцит НА. Тому забезпечення доступності НА залишається актуальною проблемою для багатьох урядів країн, в тому числі і України [3].

Так, згідно з експертною оцінкою в Україні лише 10 % пацієнтів, які потребують знеболення, мають доступ до наркотичних анальгетиків [5]. Дослідження у галузі паліативної допомоги, ВІЛ/СНІД, звіти МОЗ України та оцінки міжнародних організацій свідчать про обмежений доступ до НА в Україні та про обмеженість здійснення адекватного знеболення [6, 7, 8, 9, 10].

Методи дослідження. З метою об'єктивної оцінки споживання НА в Україні та аналізу тен-

денцій проаналізовано середнє споживання морфіну на душу населення, дані МККН щодо загального споживання НА в Україні, споживання НА у статистично умовних добових дозах (СУДД) та за показником морфіну еквівалент (МЕ).

Результати й обговорення. Показники щорічного споживання морфіну експерти ВООЗ вважають індикативними щодо об'єму застосування НА для лікування помірнього та сильного больового синдрому, а для деяких країн розглядають як показник для оцінки покращень при лікуванні болю [11].

Відповідно до розрахунків, які щорічно здійснює Група досліджень болю і політики (Pain and Policy Study Group - PPSG), споживання морфіну в Україні в 2009 р. становило 0,6673 мг на душу населення. Середнє арифметичне споживання морфіну у світі становить – 6,3811 мг на душу населення, а у Європейському регіоні – 12,7879 мг [12].

Споживання наркотичних анальгетиків у кілограмах. Згідно з даними МККН [13–21] загальне споживання морфіну в Україні з 2000 по 2006 роки коливалося від 64 до 93 кг, а в 2009 р. знизилося до 31 кг (табл. 1). Споживання фентанілу збільшилося порівняно з 2000 р. (280 г) більш ніж у 2 рази у 2006 році (572,096 г), але у 2009 знизилося до 325,362 г. Зростає споживання бупренорфіну і метадону, що можна пояснити введенням в дію в Україні програми замісної підтримувальної терапії (ЗПТ) [22]. На постійному рівні знаходиться споживання тримеперидину (промедол). Також в Україні в незначних кількостях (менше 1кг) використовували тебаїн, що входить до складу препарату «Омнопон».

У 1999, 2007 і 2008 рр. дані до МККН від України не подавали, або не були подані вчасно, в результаті дані щодо споживання основних НА в Україні в щорічних звітах відсутні.

Таблиця 1. Споживання наркотичних засобів (включно наркотичні речовини, які використовують для виготовлення засобів, зазначених в Списку III Конвенції) у 1997 – 2009 рр. в Україні

Рік	Бупренорфін (кг)	Кодеїн (кг)	Морфін (кг)	Метадон (кг)	Фентаніл (г)	Тримеперидин (кг)
1997	-	36	370	-	187	-
1998	-	5	88	-	180,5	-
1999	-	?	?	?	?	-
2000	-	5	79	-	280	-
2001	-	196	64	-	247	16
2002	-	123	71	-	423,979	31
2003	-	151	93	-	393,426	33
2004	-		86	-	453	36
2005	1	14	69	-	530,866	25
2006	2	14	84	-	572,096	36
2007	2	?	?	?	?	?
2008	3	?	?	?	?	?
2009	6	1754	31	108	325,362	21

«?» – дані не були представлені в МККН до визначеної дати.

Споживання НА в СУДД. Представлені в таблиці 1 дані щодо щорічного споживання включають кількості НА, які використовують для виробництва інших лікарських препаратів. Тому МККН пропонує для оцінки і споживання НА в країнах використовувати дані щодо споживання НА виражених в статистичних умовних добових дозах (СУДД), які не включають кількості НА, які використовують для виготовлення препаратів, зазначених в Списку III Конвенції [13].

Так, споживання НА в СУСД в Україні у 2000–2009 рр. значно знизилася порівняно з 1996–2000 рр. (табл. 2), що пов'язано зі зниженням споживання морфіну, яке у 2009 р. становило лише 18 СУСД. Загальне споживання НА в 2009 рр. становило 95 СУДД [13–21].

Варто вказати, що згідно з визначенням МККН споживання НА в кількості від 100 до 200 СУДД на мільйон осіб є недостатнім, а менше 100 СУДД – вкрай недостатньо [3].

Таблиця 2. Середньодобове споживання наркотичних засобів в СУСД на 1млн чол.

Рік	Кодеїн	Морфін	Фентаніл	Інші	Всього
1996-2000	6	241	-	9	256
2001-2003	12	41	32	7	92
2004-2006	2	45	49	9	105
2009	39	18	32	6	95

Споживання НА згідно з показником МЕ. Група з досліджень болю і політики, використовуючи щорічні дані МККН і застосовуючи фактори перерахунку з Центру Співробітництва ВООЗ з Методології Статистики ЛЗ, розробила показник морфіну еквівалент, скорегований на населення, для 6 опіоїдних засобів, які використовують

для лікування помірного і сильного больового синдрому [12].

Даний показник дає можливість комбінувати і порівнювати різні наркотичні ЛЗ, а також порівнювати споживання між різними країнами, враховуючи, крім морфіну, інші НА [23]. Показники споживання для України наведено в таблиці 3.

Таблиця 3. Споживання ОА у МЕ, мг на душу населення за 2009р.

Морфін МЕ	Фентаніл МЕ	Гідроморфон МЕ	Метадон МЕ	Оксикодон МЕ	Петидин МЕ	Загальний МЕ
0,6673	0,5932	-	9,4903	-	-	10,7508

За показником загального МЕ Україна серед 51-ї країни Європейського регіону посідає 39 місце. [12] Варто зазначити, що значну частину загального МЕ складає частка метадону, які використовують в програмі ЗПТ, а не для знеболення.

Дані щодо споживання ОА не розділяють споживання НА для різних клінічних цілей. Особливо це стосується фентанілу (який застосовують при анестезії) та метадону і бупренорфіну (застосовують при ЗПТ). Крім того, у звітах МККН відсутні дані щодо споживання НА в Україні за 1999, 2007–2008 рр., що обмежує можливість виявлення тенденцій.

Висновки. Значні зусилля міжнародних організацій, зокрема ВООЗ та МККН, дозволили протягом останніх двадцяти років збільшити вживання НА, але не у всіх країнах.

Показник вживання морфіну в Україні у 2009 р. на душу населення майже в десять раз менший за середній у світі та у дев'ятнадцять за такий у Європі.

Порівняно з попередніми роками споживан-

ня морфіну в Україні у 2009 р. не лише не виросло, але й знизилось, що не відповідає світовим тенденціям та міжнародним рекомендаціям.

Споживання ОА в Україні, згідно з оцінкою МККН, за показниками споживання у СУДД є вкрай недостатнім.

Статистичні дані щодо споживання НА в Україні свідчать про відсутність тенденцій до зростання споживання НА в медичній практиці, про вкрай недостатнє забезпечення даними препаратами населення країни та про обмежену фізичну доступність цих препаратів для пацієнтів.

Подальші дослідження повинні бути спрямовані на виявлення основних причин існуючої ситуації та відсутності рефлексій на рекомендації міжнародних організацій щодо створення системи збалансованого регулювання обігу наркотичних препаратів, яка передбачає провадження заходів з метою зупинення поширення наркоманії з одночасним адекватним забезпеченням пацієнтів ефективними знеболювальними засобами.

Література

1. Князевич В. М. Паліативна та хоспісна медицина: концепція, складові, розвиток в Україні (за даними наукової літератури) / В. М. Князевич, З. М. Митник, Ю. І. Губський // Україна. Здоров'я нації. – 2009. – № 3(11). – С. 55–62.
2. Досягнення відповідності національних політик контролю за застосуванням опіоїдів. Рекомендації щодо оцінювання. – Всесвітня організація охорони здоров'я, 2000 – 50 с.
3. Доклад Международного комитета по контролю над наркотиками. Наличие психоактивных средств, находящихся под международным контролем: обеспечение надлежащего доступа для медицинских и научных целей. Организация Объединенных Наций: Международный комитет по контролю над наркотиками. – Нью-Йорк, 2011р. – 79 с.
4. «Не заставляйте нас страдать!» Доступ к обезбаливающим средствам как одно из прав человека. – Хьюман Райтс Вотч, 2009. – 47 с.
5. Актуальні питання впровадження системи паліативної допомоги та забезпечення прав пацієнтів з обмеженим прогнозом життя в Україні / Губський Ю. І., Царенко А. В., Скорина О. О. [та ін.] // Право на медичну допомогу в Україні – 2008. Харківська правозахисна група. – Харків: Права людини, 2009 – С. 224–266.
6. Дячук Д. Д. Наукове обґрунтування організації паліативної медичної допомоги онкологічним хворим у термінальній стадії: автореф. дис. ... канд. мед. наук. ступеня канд. мед. наук: спец. 14.02.02/ Д. Д. Дячук. – Київ, 2003. – 17с.
7. Москвяк Є. Й. Медико-соціальне обґрунтування створення закладів паліативної медицини: автореф. дис.

... ступеня канд. мед. наук: спец. 14.02.03/ Є. Й. Москвяк. – Київ, 2007. – 26 с.

8. Неконтрольований біль. Зобов'язання України забезпечити надання паліативної допомоги згідно з принципами доказової медицини. – Хьюман Райтс Вотч, 2011. – 99 с.

9. Медико-демографічна ситуація та організація медичної допомоги населенню: підсумки діяльності системи охорони здоров'я України у 2009 році / за ред. В. В. Лазоришинця. – К. : МОЗ України, 2010. – 67с.

10. Звіт за результатами дослідження щодо впровадження системи паліативної допомоги людям, що живуть з ВІЛ / [консультант Царенко А. В. та ін.]. – К. : ВБО «Всеукраїнська Мережа ЛЖВ», 2010. – 117с.

11. Cancer Pain Relief: With a Guide to Opioid Availability. Second ed. – Geneva, Switzerland: World Health Organization, 1996. – Available at: <http://whqlibdoc.who.int/publications/9241544821.pdf>

12. Opioid consumption data overview. – Pain and policy studies Group. – Available at: http://www.painpolicy.wisc.edu/internat/opioid_data.html

13. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2010. Statistics for 2008. - International Narcotics Control Board. United Nations, New York, 2010. – 395p. Available at: http://www.incb.org/pdf/technical-reports/narcotic-drugs/2009/Narcotic_drugs_publication_2009.pdf

14. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2009. Statistics for 2007. – International Narcotics Control Board. United Nations, New York, 2009. – 409p. Available at: http://www.incb.org/pdf/technical-reports/narcotic-drugs/2008/narcotics_drugs_2008.pdf

15. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2008. Statistics for 2006. - International Narcotics Control

Board. United Nations, New York, 2008. – 402p. Available at: http://www.incb.org/pdf/technical-reports/narcotic-drugs/2007/narcotic_drugs_2007_final.pdf

16. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2007. Statistics for 2005. – International Narcotics Control Board. United Nations, New York, 2007. – 350p. Available at: http://www.incb.org/pdf/e/tr/nar/2006/Narcotics_2006_ebook.pdf

17. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2006. Statistics for 2004. – International Narcotics Control Board. United Nations, New York, 2006. – 346p. Available at: http://www.incb.org/pdf/e/tr/nar/2005/Narcotics_2005_ebook.pdf

18. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2005. Statistics for 2002. Available at: http://www.incb.org/incb/narcotic_drugs_2004.html

19. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2004. Statistics for 2002. – International Narcotics Control Board. United Nations, New York, 2004. – 338p. Available at: http://www.incb.org/incb/narcotic_drugs_2003.html

20. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2003. Statistics for 2001. – International Narcotics Control Board. United Nations, New York, 2003. – 319p. Available at: http://www.incb.org/incb/narcotic_drugs_2002.html

21. Narcotic Drugs: Estimated World Requirements for 2002. Statistics for 2000. – International Narcotics Control Board. United Nations, New York, 2002. – 293p. Available at: http://www.incb.org/incb/narcotic_drugs_2001.html

22. Дворяк С. В. Замісна підтримувальна терапія для наркозалежних в Україні / С. В. Дворяк, Г. А. Приб, В. В. Штенгелов // Міжнародний медичний спеціалізований науково-практичний журнал “Всесвіт соціальної психіатрії, медичної психології та психосоматичної медицини”. – 2009. – Том 1, № 2(2). – С. 35–40.

23. “Toward a more complete indicator of opioid consumption trends” : a poster presented at the International Association of Pain & Chemical Dependency. – New York, 2007. – Available at: http://www.painpolicy.wisc.edu/publicat/posters/trends_icpcd2007.pdf

АНАЛИЗ ПОТРЕБЛЕНИЯ НАРКОТИЧЕСКИХ АНАЛЬГЕТИКОВ В УКРАИНЕ (ПО ДАННЫМ МЕЖДУНАРОДНОГО КОМИТЕТА ПО КОНТРОЛЮ НАД НАРКОТИКАМИ)

Н. О. Дацюк, Д. С. Волох, Н. В. Шолойко

Национальный медицинский университет имени А. А. Богомольца

Резюме: обеспечение доступности наркотических анальгетиков остается актуальной проблемой для многих стран, в том числе и Украины. С целью объективной оценки потребления этой группы препаратов в Украине и анализа тенденций, было проанализировано потребление морфина в Украине согласно данным Международного Комитета по контролю над наркотиками. Полученные результаты свидетельствуют об отсутствии тенденций к росту потребления наркотических анальгетиков в медицинской практике, о крайне недостаточном обеспечении данными препаратами населения страны и об ограниченной физической доступности этих препаратов для пациентов.

Ключевые слова: наркотические анальгетики, потребление, морфин.

ANALYSIS OF NARCOTIC DRUGS CONSUMPTION IN UKRAINE (ACCORDING TO THE DATA REPORT OF INTERNATIONAL NARCOTICS CONTROL BOARD)

N. O. Datsiuk, D. S. Volokh, N. V. Sholoiko

National Medical University by O. O. Bohomolets, Kyiv

Summary: ensuring the availability of narcotic analgesics is an urgent problem for many countries, including Ukraine. To get objective evaluation of the consumption of these drugs in Ukraine and trend analysis, we analyzed the consumption of morphine according to the International Narcotics Control Board. The results indicate that there is no tendency to increase consumption in medical practice; the extremely low ensuring of narcotic drugs of the population is extremely low; the accessibility of these drugs to patients is limited.

Key words: narcotic analgesics, consumption, morphine.